

Anexa 9

STUDIU DE CAZ

EXPERIMENTUL „OCHI ALBAȘTRI, OCHI MARO”

Preluat și adaptat: Ghid de educație incluzivă pentru cadre didactice, document elaborat în cadrul proiectului PHARE „Acces la educație a grupurilor dezavantajate”

Teoria etichetării consideră că dacă reprezentanții unei autorități, cum ar fi profesorii, atribuie și consolidează etichete pozitive sau negative, elevii ajung să le accepte, să le interiorizeze și să le considere adevărate. Copiii construiesc „Eul oglindit”, dezvoltând o înțelegere despre cine sunt ei din perspectiva modului în care ceilalți se poartă față de ei. Atașarea unei etichete negative de către un adult important poate crea rapid o imagine de sine distorsionată și negativă a celui copil printre cei de vârsta lui, care ajung să accepte mai ușor eticheta decât individul.

Experimentul pus în practică în 1968 de către Jane Elliot, o învățătoare din statul Iowa, Statele Unite ale Americii, rămâne una dintre cele mai puternice demonstrații ale modului pervers în care operează etichetarea. Din ziua în care a fost ucis activistul de culoare Martin Luther King, Jane Elliot a decis să abordeze subiectul discriminării cu elevii ei din clasa a III-a. Experimentul a fost considerat revoluționar la vremea respectivă, într-o Americă măcinată de ură și conflicte rasiale.

Jane Elliot: „am discutat despre rasism din prima zi de școală. Dar asasinarea Lui Martin Luther King nu putea fi discutată și explicată așa. Am decis atunci că era timpul să încercăm experimentul cu culoarea ochilor, la care mă gândisem de nenumărate ori, dar nu-l aplicasem niciodată. În ziua următoare am introdus un exercițiu despre culoarea ochilor la clasa mea și am împărțit clasa după culoarea ochilor. Și imediat am creat un microcosmos într-o clasă a treia.”

Jane Elliot a început prin a propune elevilor să judece oamenii după culoarea ochilor. A explicat elevilor că oamenii cu ochi albaștri sunt mai inteligenți, mai curați, mai civilizați decât oamenii cu ochi căprui. Elevii cu ochi albaștri au primit recreații mai mari. Elevilor cu ochi căprui li s-a spus că nu au voie să se joace cu elevii cu ochi albaștri, deoarece nu erau la fel de buni ca și ultimii.

Iată un extras din transcrierea filmului „O clasă divizată” (în engleză, „A Class Divided”), film care transpune experimentul lui Jane Elliot):

Jane Elliot: Deschideți cărțile la pagina 127 – o sută douăzeci și șapte. Este toată lumea gata? Toată lumea, în afară de Laurie. Gata, Laurie?

Copil: Are ochi căprui.

Jane Elliot: Are ochi căprui. Veți începe să observați astăzi că petrecem mult timp așteptându-i pe cei cu ochi căprui. A dispărut rigla, bine. Nu văd rigla, voi o vedeți?

Rex: Probabil este pe banca unui elev.

Raymond: D-nă Elliot, mai bine o țineți pe catedră și dacă copiii cu ochi căprui vă supără ...

Jane Elliot: Oh, voi credeți că dacă cei cu ochi căprui mă supără ar trebui folosită rigla. Cine pleacă primii la prânz?

Un alt copil: Cei cu ochi albaștri.

Jane Elliot: Da, într-adevăr, cei cu ochi albaștri. Nici un copil cu ochi căprui nu va primi astăzi supliment la masă. Cei cu ochi căprui, nu.

Brian: De ce nu primesc supliment la masă și copiii cu ochi căprui?

Jane Elliot: Cum, nu știi?
Copil: Sunt lenți, înceți.
Jane Elliot: Pot fi înceți. Bine.

...

Jane Elliot: Ce s-a întâmplat în pauză? Doi dintre băieți s-au bătut?

Un copil: Da, Russell și John...

Jane Elliot: Ce s-a întâmplat, John?

John: Russell a început să mă poreclească. Așa că l-am lovit... L-am lovit în burtă.

Jane Elliot: Cum te-a numit?

John: M-a poreclit „ochi maro”.

Jane Elliot: Russell, l-ai numit pe John „ochi maro”?

Un alt copil: Toți am primit porecla „ochi maro”: „Veniți încoace, ochi maro!”.

Un alt copil: Și ei ne strigă pe noi „ochi albaștri”...

Jane Elliot: Și ce este așa de rău în a fi numit „ochi maro”?

Brian: Parcă toți suntem proști, dar nici chiar așa... . E ca și atunci când albi le dau negrilor tot felul de porecle...

În mod previzibil, ordinea socială din clasă s-a întins și în curtea școlii. A izbucnit o ceartă între doi băieți deoarece unul striga pe celălalt „ochi căprui”. Când au fost întrebați de d-na învățătoare, copiii au spus că „ochi căprui” devenise un nume abuziv printre ei. Jane Elliot a explicat: „... am privit cum niște copii răutăcioși, vicioși, discriminatori în doar 15 minute.”

În ziua următoare, situația s-a inversat. Copiii cu ochi albaștri au fost etichetați negativ. Jane Elliot le-a explicat că greșise în ziua anterioară și că defapt copiii cu ochi căprui sunt superiori. Performanțele la clasă ale copiilor cu ochi căprui s-au îmbunătățit imediat, în comparație cu ziua anterioară. Copiilor cu ochi albaștri, inferiori acum din punct de vedere social a scăzut respectul de sine și performanța.

Copiii care au participat la experiment au înțeles dinamica evenimentelor. În 1985, copiii din clasa D-nei Elliot s-au reîntâlnit să povestească despre experiența trăită. Mulți dintre ei erau deja părinți. Erau hotărâți ca proprii lor copii să nu crească cu prejudecăți pe criteriul apartenenței etnice.

Un părinte: „... nu va învăța prejudecăți direct de la sursă, nu va învăța să facă discriminări între oameni, nu va învăța să facă judecăți a priori. S-ar putea să audă de la alții, dar de la noi nu va învăța niciodată așa ceva...”

Sarcină de lucru pentru cadrele didactice (individual sau pe grupe):

- *Ce impact/ecou afectiv a avut lecturarea experimentului asupra Dvs.?*
- *Ce efecte are etichetarea/discriminarea asupra elevilor la clasă?*
- *Identificați posibile modalități de combatere a discriminării/etichetării...*
- *Școala Dvs. este o școală incluzivă? Aduceți argumente...*
- *Ce ați putea face ca școala Dvs. să devină una incluzivă?*

*sursa <https://www.youtube.com/watch?v=onKVeZaDzWg>